

III.

BESZÉD,

MELYET

AZ EGYETEMI TANÉVNEK

ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSAKOR

1881. SZEPTEMBER 11-én

A KIR. M. TUDOMÁNY-EGYETEM IFJUSÁGÁHOZ INTÉZETT

YÉCSEY JAMÁS,

A RÓMAI JOG NY. R. TANÁRA, JOGTUDOR, HITES KÖZ- ÉS VÁLTÓ-ÜGYVÉD,
AZ I. ÉS II. ALAPVIZSGÁLATI, S A JOGTUDOMÁNYI ÁLLAMVIZSGÁLATI, AZ
EVANG. EGYETEMES TANÜGYI BIZOTTSÁGNAK, A SUGÁRÚTI ÁLLAMI T.-KÉ-
PEZDEI IGAZGATÓTANÁCSNAK, A MAGYAR JOGÁSZEGYLET VÁLASZTMÁNYÁNAK
TAGJA; A MAGYAR TUD. AKADEMIA L. TAGJA, A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI

KAR EZ IDEI DEKÁNJA S ELNÖKE.

Uraim! Egyetemi polgárok!

Az egyetemi tanévet megnyitóbeszéd tartása ez idén a jogi kart illetvén, hadd szolgáltasson alapigéket a Corpus iuris, a hol, a Digesták 11-ik könyv 5-ik címében de aleatoribus, továbbá a Codex 3-ik könyv 43-ik címében de aleatoribus et de lusu alearum oly kérdéssel találkozunk, a mely nem csak részszerűen a jogkari, hanem általánosan az egész egyetemi hallgatóságnak nyújthat kiindulási pontot elmélkedésre.

Az idézett címek alatt láthatjuk a játékláz ókori fokának hőmérőjét és ellenszereit, olvashatjuk Justinianus panaszát ¹⁾ a játékdüh siralmas növekedése felett, midőn minden osztály ezrivel hullatá az áldozatokat, s mégis üzték a nyerekedést azok is, a kik a játékra semmi képességgel nem bírtak. Justinianus mathematicusai se tudták volna megoldvasni, hány helyen keverik a bokacsontból faragott négy kockát (talus). A kocka hat oldalából kettő domború és jegytelen. A játszók izgatottan lesik a keverést és vetést; ők csak akkor nyernek, ha két három vagy éppen mind a négy kockán egyenlő lapok kerülnek felszínre, a bankos ellenben azt várja és ritkán csalódik, hogy mind a négy kockán más-más számú lap fordul felül. A mi a bankosnak iactus Ve-

¹⁾ Cod. 3. 43. 3.

neris, az a vesztőnek iactus canis és megfordítva. A másfajta játékadó se rest. Csörgeti vetőedényében a három koczkát,¹⁾ melyet a hat oldalnak bármelyikére guríthat; valamennyi oldalpontokat visel. Itt is az az idegfeszítő titok : a győző Venushoz lesz-e méltó a szerencse, vagy balra fordul, a melyre csak eb érdemes? A beavatottak sűrűen látogatják a kerek termeket, a hol szemkápráztatóan forognak a szerencsekerekek.²⁾ Görögföldről jutottak Rómába, Bizanczba ezen antique rouge et noir abroncsok és eszeveszetten szórták a nyereséget, veszteséget, mintha előképei lettek volna Homburnak, Monakónak. A ki még többet mer és rendesen kevesebbet nyer, az a fa-lójátékot³⁾ kísérté meg. A keringő fakészülékbe vájt nyílások felé a játékosok vaktába vetik a különböző színű négy-négy golyót. Ez talán a leghazárdabb játék, mert csak az nyerhetett, a kinek golyói megjárva a mélyedéseket, hamarabb kikerültek a végső nyílásból mint az ügyes bankoséi. Ime hány és hány pokoli műhelyt foglalkodtattak a nyereség-hajhászok, szórván a koczkára, kerekre és falóra az ezüstöt, aranyat, drágakövet, a míg telt, azután pedig vétkes istenkáromlás közben kötelezvények kiállítására fanyarodva. Kárhozatos cselekedet, mondá méltó megbotránkozással Justinianus,⁴⁾ a kit különösen bántott az, hogy a keresztény clerust se találta sokkal jobbnak, mint a laikusokat, úgy hogy kénytelen volt az istenfélő császár a hierarchiát külön novellával⁵⁾ til-

¹⁾ Tesserae, ²⁾ Trochus, ³⁾ Equi seu equestres lignei.

⁴⁾ Cod. 3. 43. 3. nem glossált constitutio, a melyet Justinianus intézett Joanneshez, mint praefectus praetoriohoz.

⁵⁾ Nov. 123. c. 10. Interdicimus autem sanctissimis episcopis —

tani el a hazardjáték üzéstől, mely tilalom megszegése felfüggesztéssel és elzáratással fenyítettik. Justinianus annál nagyobb sajnálkozással adta ki ezen novelláját, minél inkább remélte a papságtól a játék ördögének exorcisálását. A püspököket még uralkodásának kezdetén felhívta, hogy nemcsak a szellem meggyőző fegyvereivel harcoljanak a játékmánia terjedése ellen, hanem kényszerítő eszközök alkalmazásával is. Utasítja a helytartókat s előljárókat, hogy a püspöki rendeleteket pontosan fogantassák.

A későbbi középkor se mondható jobbnak a kezdetlegesnél. Csak egy adatra szorítkozom: az egyetemi polgárokat excommunicatioval kellett a játékasztaltól eltávolítani.¹⁾

De semmiféle hatalomnak nem sikerült kiirtani a nyerészkedésre menő játékosságot, sőt ez korunkban még terjedtebb, mint a nyugoti és keleti császárok alatt, pedig soha nem volt olyan közveszélyes, mint ma, midőn a felszaporodott ingóvagyonnak szédítő mennyisége, a mérhetlenül kifejlődött hitelnek könnyűsége, a milliárd állami-, közséi-, társasági és árva pénzeknek kezelése megszámlíthatatlan sok alkalmat nyújt e pusztító nyavalya szertehurczolására.

et cuius alii in quolibet venerando collegio constituto ne tabula ludant, vel eorum qui talia ludunt socii vel spectatores fiant... Si quis vero et illis hoc committat, iubemus ut ille per tres annos ab omni venerabili ministerio prohibeatur et in monasterium coniciatur. 546-ból.

¹⁾ A montpellier-i egyetem 1339-ben készült szabályzatának 6-ik fejezete szerint: nulli scholastici sub poena excommunicationis intra vel extra domos quas inhabitant ludant ad taxillos, aleas, vel alias quovis ludo in qua pecunia perdi possit.

Az élethalál feletti jog *ius vitae ac necis* az apai kezekben nem ártott annyit az utónemzedéknek, mint ártana a fiatalságnak a szülék és tanítók szájából hallott hizelgés, az ifjúkori hiuság legyezgetése, a vétkes hajlamok kendőzése. E hibába esném, ha tagadnám, hogy sok kamarában mindjárt „ütik“, mihelyest két három pajtás összejön, továbbá, hogy a játékszobákat : az iparlovagok, hamis kártyások, úri zsebmeteszők és más erkölcsi bélpoklosok társaságában, rendes és rendkívüli, végzett és nem végzett jogászok, orvostanhallgatók és bölcsészek, szóval az Alma Maternak kiskorú és nagykorú fiai közül sokan látogatják ma is, úgy hogy Kossuth Lajos szavait¹⁾ használhatom : „nézzétek csak az ifjúság tömött sorait, ez s ez kávéházban ez s ez játékbarlangban! és ha látjátok, miként fajúl a játékossági betegség fertőző járványnyá, és miként sorvad el csirájában az ifjú erő : mondjátok meg szabad-e fel nem szólalnom?“

A római apa jogsértőnek tekinté azt, a ki az ő fiából csúfos gúnyt űzött, kivált azt, a ki a fiút lebújba csalta, és ott hazard-játékra csábította.²⁾ Hát, az egyetemnek ne legyen szabad fenyegetőleg emelni fel szavát az ő fiainak elcsábítói ellen? ne legyen kötelessége rámutatni a mérges kigőzölgésű sárposcsovákra, s ne legyen joga inteni szeretett népét, hogy azokat kerülje, mint a dögvésznek fészkrét? Szabad-e tétlen közönnyel néznünk, hogy a tudomány

¹⁾ Költészeti és szónoklati remek. Közrebocsátá Tatay I. 1847. lásd az 571-ik lapot.

²⁾ Paulus. Dig. 47. 10. 26. . . . filium ludibrio habeat . . . veluti si in popinam duxerit illum, si alea luserit . . .

keresésének czíme alatt körünkbe sereglő fiatalságból csak néhány is azon odúnak szívja vészes levegőjét, a hol kioltogatják a nemes érzelmeket, lekoptatják a becsületérzést, és megszeplősítik a jellemet. Lehet-e közönyös a felsőbb tanügy szempontjából, hogy az ifjak tömegesen oda járnak vagyonevésztő szórakozásokra, a hová a mások kifosztásából zsirosodó gazok, a kik ördögi számítással és szemtelenséggel nyújtják ki kezeiket a könyelműek behálózására s a megkerített áldozatok kifosztására. Ők értik, miként lehet a kártyákat praeparálni, a körömmel megbélyegezni, segédkártyákat becsempészni, a kártyákat kicserélni, a tűkörből meglesni, a nyirkos helyről hozott kártyákat tapintás által felismerni, vagy titkos kém által jelt adatni a meglesett ellenfél ütőiről, abban bizakodva, hogy az elvetemültséget nem veszik észre ott, a hol tanulók, munkások, hivatalnokok és más oly emberek szoktak játszani, a kiknek fiatal-kora, tapasztalatlansága, becsületessége nem is gyanítja a csalárdságot.

A corruptio esetei ép oly sűrűek, a mily megvetendők. A sikkasztásnak, a hűtlenségnek kórsága korszakot bélyegzőleg terjed. A vétkes bukás, rejtélyes amerikai párbaj, gyáva öngyilkosság, gyalázatos megszökés, fájdalom mindennapi dolog. Állítom, hogy többnyire a játékosság fertőjében vált szennyes kezűvé az áruló hűtelen. A nyiltan vagy lopva kigúnyolt áldozat addig fizetgette az orgia költségeit, s kinevetetve vagy tettetőleg megsajnáltatva addig játszott, míg végre „zilált“ anyagi viszonyok közé jutott, s oda sülyedt, hogy bűnös úton a más vagyónára tette kezét. Utóljára azon iszonyú dilemmába kergeté ön-

magát, hogy vagy becsstelenül szégyenletesen él, fegyházba zártan, vagy megszökik az élettől, hogy a sírjára szálljon a megérdemelt gyalázat. A nyomorúlt megugrik a bűnhődés elől, hogy bűnbánó szívvel bocsánatot se kérhessen azoktól, a kiknek alávaló módon irtóztató jelent s kétségbe ejtő jövődőt okozott. Oh mert a játékosság, hány házi boldogságot zavar meg? hány békés háztűzhelyet dúl fel? hány ártatlan családot juttat koldúsbotra?

A játékosság megrontja nemcsak a vesztes félnek erkölcsiségét, hanem a nyertes félét is. A vesztőkből lesz a legtöbb hamis játékos, a nyerő többnyire fásult rossz lelkű, a ki nem képes az irgalomra, a részvétre, nem indul meg általa tönkretett felebarátjának szerencsétlenségén. Kiélt ábrázatát vastagon borítja az önzés üledéke. Nem csoda, hiszen rendes lakója azon büntanyának, a hol nincs, a ki őszintén akarná a más örömét sokszorozni, s őszintén akarna másnak bánatában osztozkodni. Nincs ott fogékonyság a humanus érzésre, a fenkölt gondolkodásra, a beszéd ottan legfőlebb olyanról foly, a mi rút és szentségtelen. Kértem, hogy a ki ilyen környezetben él, megőrizheti-e a lelki nemességet, a tiszta szívet, az erényért való lelkesedést?

Írói toll, festői ecset, drámai előadás megragadó vonásokban tárja a közönség elébe a játékosság fertőző hatását, egyéni, családi, és társadalmi tekintetből.¹⁾ A józan közvélemény a gyalázat bélyegét

¹⁾ Mesterileg vázolja a játékosságot Belot Adolf a Kozák király című regényében. Velőkéig ható intő szöveget írt Kossuth Lajos a játékosság ellen, lásd: Tatay költ. és szónokl. remekek. 1847. 571. lap. Érdekes a komáromi romemlékekben Beöthytől: Ördög-Róbert.

süti a játékosok undok mesteriségére. A törvényhozás se maradt tétlen, felemelé büntető karját a játékos-sággal űzött kihágások ellen.

A játékszenvedélynek veszélyes elfajulása a romulidák földén korán felébreszté a közfigyelmet. A nép mindig rossz szemmel nézte a kockajátékosokat és egyéb oly gézengúz ingyenélőket, a kik meggazdagodni vágytak a polgárok romlásából. A törvényhozó testület a játékosok ellen meghozta a *lex Titia*, *Publicia*, *Cornelia* című törvényeket, a melyekről Marcianus korában se feledkeztek meg, s a melyekre Horatius ¹⁾ czéloz, midőn megrovólag szól azon ifjúról, a ki a lovat megülni nem tudja, vadászni nem mer, de annál jobban ért a törvények által tilalmazott hazárdjátékokhoz.

A praetor hirdetményileg inté a polgárokat a nyereszkeskedő játékokosság kerülésére, s a ki ennek daczára vagyonát kockán tékozolta, azt a lelki betegekhez hasonlóan gondnokság alá helyezte. A tanács bölcs végzéseket hozott, a jogtudósok, névszerint Marcianus, Ulpianus és Paulus feleleteket adtak és értekeztek e társaséleti baj orvoslása tárgyában. ²⁾

A remekjog és a még régibb ³⁾ írott jog a hazárdjátékosok ellen nyilvános bünvádi eljárást rendelt. Az újabb római jog ⁴⁾ se marad közönyös. Justinianus nemcsak a csatatérekén akart diadalmaszkodni, hanem a játékszenvedélyen is. Alattvalóinak

¹⁾ Horat. Carm. 3. 24. v. 54—58... nescit equo rudis haerere ingenuus puer, venarique timet; ludere doctior, seu graeco iubeas trocho, seu malis vetita legibus alea.

²⁾ Dig. 11. 5.

³⁾ Iudicium publicum. Cicero. Philipp. 2. c. 23.

⁴⁾ Cod. 5. 43.

javáról gondoskodandó ismételve kimondá, hogy mindenféle hazardjáték tilos úgy a nyilvános helyeken, valamint a magánházaknál.

A játékhegyek a régi korban is olyan félreeső vagy rejtett lebújok voltak, a hová az ellenőrző nyilvánosság elől menekültek a vérszopó koczkajátékosok és más szerencsevadászok, a kik a tapasztalatlanok alá gödröt ástak. A házra nézve már akkor is megbélyegző volt azon vád, hogy ott hazardjáték foly.

Az ép észszel megáldott római nép belátta az ilyen csúf kamarák veszélyességét, s magistratusaitól elvárta azok bezáratását.

Ma sincs gyökeresebb segítség, mint a játékhegyek bezárása, mert az alkalom viszi a legtöbb embert kísértetbe. De nem csak a magánlakásokba vonuló bűn képes elrejtőzni, hanem a hirhedt szobák is nyitva maradnak, a melyekben desperatus hivatalnokok, hely nélküli pinczérek és szolgák s szállástalan egyének, csavargók és befont balekok csoportosulnak; ezen szobák egészen ártatlanul néznek ki, midőn a törvény őrei belépnek, előre jeleztetvén a bankos gyorspostája által.

A germán¹⁾ befolyás következtében európa-szerte ellágyult a római szigor a játékszenvedéllyel szemben. Rómában komolyan intézkedtek. A játékbarlangok ritkítása céljából kimondta a praetor,²⁾ hogy a hazardjátékokra helyt engedő embernek, a játékosok orgazdájának, a játszás ideje alatti megveretés, megkárosítás, meglopátás miatti, bárki elteni panaszát meg nem hallgatja. Ez a játék-fogadós

¹⁾ Tacit. Germ. c. 24. említi a germánok hazardpassióját.

²⁾ Dig. 11. 5. 1. Ulp. Libr. 23. ad edict. pr.

büntetése, és pedig nemcsak azé, a ki a játékosok befogadásával üzletszerűleg foglalkozik, hanem azé is, a ki csak zártkörű társaságnak nyit magánál játéktanyát. A jogvédelem megvonása által akarta a praetor kényszeríteni a polgárokat, hogy ne tartsanak játéktanyákat.

Ulpianus az edictum értelmezésénél megkülönböztette a susceptor meglopását egyéb kárvallástól. A furti actiót csak akkor tagadta meg tőle, ha a játszás ideje alatt otthon lopták meg játékosok vagy nem játékosok, holott más esetekben nem zárta ki a furti actiót. Ez haladás. A gonosz ember is jogalany. De a régi merev negatio terét még Ulpianus se hagyta el, midőn a susceptor *damnum iniuria datum* vagy *iniuria* ellen akart keresettel fellépni.¹⁾ És a furti actio megtagadását Ulpianus úgy értelmezi a szelidebb felfogású Pomponius ellenében, hogy a játék alatti meglopás nemcsak furti actióra nem jogosítja a susceptort, hanem *condictio furtiva*, *rei vindictio* vagy *eius quod interest* cím alatt se perelhet.²⁾

Ha egyik játékos a másikat sértegeti, károsítja, lopja, kirabolja, ez a közönséges szabályok alá esik, mert a praetor csak a játékosok befogadóját fenyegeté jogvédelmen kívül hagyással, nem pedig a játékbarlang látogatóit, noha ezek is megérdemelnék, hogy elforduljon tőlük a praetor.³⁾

A praetor ezt is mondá : az, a ki a házárdjáték-üzést hatalmaskodással tetézi, a vizsgálatilag kiderültekhez mértén fenyítettetik.⁴⁾ Tudjuk Paulustól, hogy

¹⁾ Dig. 11. 5. 1. §. 2.

²⁾ Dig. 11. 5. 1. §. 3.

³⁾ Dig. 11. 5. 1. §. 1.

⁴⁾ Dig. 11. 5. 1. §. 1.

némelyek erőszakkal viszik a gyengébbeket a játékasztalhoz, mások erőszakkal gátolják a javulni akarókat az eltávozásban. Az ily hatalmaskodó, pénzbírságra, esetleg fegyházra ítéltetik.¹⁾

A római jog²⁾ a tilos játékkal nyert összeg behajtására indított kereset³⁾ ellen kifogásul engedi felhozni azt, hogy a beperelt jogügyletnek tartozási alapja játék nyereségveszteség. Justinianus⁴⁾ szerint a játékadósság akkor se hajtható be, ha a játék elpalástolására készpénz helyett babra vagy más tantusra játszottak, a pénzrevaló felváltás titkos kikötésével.

A tilos játékból eredő adósság biztosítására kapott óvadék⁵⁾ meg nem tartható.

A tilos játékból nyert érték megtartására nincsen jogalap,⁶⁾ sőt az visszaadandó. Általános elv ugyan: *si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessor potior est, et ideo repetitio cessat*,⁷⁾ de itt, eltérőleg, megengedték a visszakövetelést. A jog nem ahhoz szegődik, a kire a szerencse mosolygott, hanem a nem jobb, de szerencsétlenebb vesztes félnek, illetőleg a felette apai, gazdai hatalommal bírónak⁸⁾ nyújt segítséget. A régi tapasztalás szerint a vesztes felekből lesz többnyire a sikkasztó, a hamis-játékos. Ha bíróilag megmenthet valamit elvesztett vagyonából, talán nem esik bűnbe. Ezen halvány remény vezette az igazságügyi politikát, a mit később *fiscalis* érdek zavart meg, s kimondták, hogy ha se a vesztes fél, se a felette hatalommal bíró, se ennek örököse nem él a visszakövetelési joggal, ez a községre, végső vonal-

1) Dig. 11. 5. 2. — 2) Dig. 22. 3. 19. §. 4. — 3) Actio. — 4) Cod. 3. 43. — 5) Cautio. — 6) Soluti retentio. — 7) Paulus. Dig. 12. 5. 8. — 8) Dig. 11. 5. 4. §. 1. Paul. Libr. 19 ad Ed.

ban a fiscusra hárul. A visszakövetelési kereset csak ötven év múlva évül el.¹⁾ A római jogászok figyelmét nem kerülték ki azon gonosz emberek, a kik sohasem játszanak ugyan, és nem tagjai a játékosok üléseinek, de a játéknyerésre áhítozva pénzt adnak az ügyes játékos kezébe, hogy kettőjükért játszóék, vagy kölcsönrel tartják az ügyetlen játékost, hogy ez mélyebbre és mélyebbre merüljön. A római jog kimondá, hogy a ki a tilos játékhoz tudva pénzt ad, akár játszik, akár nem, vissza nem követelheti a kölcsönt, bűnpártolásának ez a büntetése.²⁾ Az is szabály, hogy a ki a játékostól valami dolgot tudva azért vesz meg, hogy az eladó a vételárral játszódjék, az ily rossz hiszemű vevő a dolog evincáltatása esetén se fordulhat az eladó ellen.³⁾ A ki tudja, hogy ügyfele jogilag tiltott célra kér tőle segílyt, köteles ezt megtagadni, ellenkezőleg részessé lesz az aljas célok támogatásának vétségében.

Íme a törvényhozó hatalom több, mint 2500 éve harczol a játékosság ellen, de igen kevés eredménnyel. A játékosság szirénje az ellene hozott törvényeket megbűvölte, a bírónak fenyegető karját megszibbasztja.

Erkölcsei betegség erkölcsi szerek nélkül meg nem gyógyítható.

A játékosság ellenében igen helyesen ajánlja Kossuth erkölcsi orvosságul a munkát. Ez az unat-

¹⁾ Cod. 3. 43. 3.

²⁾ Dig. 17. 1. 12. §. 11. Ulpianus : si quasi perdituro pecuniam sciens credideris, non habebis actionem.

³⁾ Dig. 44. 5. 2. §. 1. Paulus. Si in alea rem vendam, ut ludam, et evicta re conveniar, exceptioe summovebitur actor.

kozásnak, a játékosság buja melegágyának megsemmisítője, az élet tisztességes voltának főtámasza, az élvezetes nyugalomnak előkészítője.

Van-e a munkára és szorgalomra hálásabb tér, mint az egyetemi pálya, a hol a munkafelosztásnak megfelelőleg szabadon választott kedvencz szakmákörökben, az eléggé meg nem becsülhető tanszabadság éltető világánál hajlamaikhoz képest dolgozhatnak, a részletekbe tervszerűen belemélyedhetnek, s e mellett bölcsészettel, történelemmel s irodalommal is foglalkozhatnak, melynek tanulmányozása minden művelt embernek szükséges, hogy ne legyen korlátozt, közönyös, lapos, pedans. Az előadáson sajátítsák el a tudományos műszókat, szabatos kifejezéseket, műnyelvet, azt az észjárást, gondolatmenetet, a melyet a tanár a bebizonyításnál, a tudományos tételek és igazságok megállapításánál követ.

Az előadáson választékosan jegyezzenek, ne azt, a mi a tankönyvben is olvasható, még pedig sajtóhiba nélkül, holott a feljegyzésekben hemzsegek a hibák, hanem minden tárgyhoz külön lapokra írják fel, a mi újat, érdekést felvilágosítást, illustratiót, példát hallanak. Ily módon ismereteket szereznek, s a gondolkodásnak, az ítélőtehetségnek gyarapodását fogják tapasztalni.

Az előadások hallgatása ébresztőleg hat a szellemre és rendkívül képző. De a tudományt nem pláncálja át a hallgató elméjébe. A hallottakat minden nap fel kell dolgozni, átgondolás és megbeszélés által el kell sajátítani. Ily módon a következő előadásra már félig elkészülve jönnek, a tanárt érteni, követni, sőt ellenőrizni fogják, okosan és választékosan je-

gyezhetnek. Ha valamely tétel homályos, világosíttassák fel azt a colloquiumokon, melyekben az előadási és kifejezési képesség fejlesztése, az önbizalom szilárdítása végett minél gyakrabban vegyenek részt.

Az elsajátított igazságokról gondolkodjanak, s felmerülő eszméiket tegyék papírra, cseréljék ki barátaikkal, esetleg az olvasóköriben, a hol a szaktanár nyilatkozatát is kikérhetik.

Hosszabb tanulmányok után megfelelő pályakérdéssel találkozva a tehetségesebb előretörő ifjak ne térjenek ki a verseny elől. A pályadíj és erkölcsi elégtétel kiérdemléseért kifejtett nemes fáradozás igazán virtutis causa certare, a melyre éltünk fogytáig kedvesen emlékezünk.

Ily irányú munkálkodást várunk az egyetemi polgároktól és tapasztalunk a jobbaknál, a kik bizonyára szánakozással tekintenek azokra, a kik csupán a vizsgáért és vizsgára magolnak az egészség megromlásával, az emlékező tehetség túltömésével, in futuram oblivionem, az ítélő tehetség eltompításával.

Látogassák a nyilvános vizsgálatokat, a melyek az önök által már tanult tárgyakból tartatnak. Saját készségök mértékének tapasztalása bátorító vagy serkentő hatású. A tanárok kikérdezési módjával is ott ismerkednek meg legkényelmesebben. Önök maguk lesznek barátaik, ismerőseik igazságos, részrehajlatlan megvizsgálásának ellenőrei, s a vizsgálatok komoly ünnepélyességének, külső díszének biztosítói, a censorok censorai.

Látogassák a könyvtárakat. Az egyetemi, akadémiai s muzeumi könyvtárak nem csupán gazdag

tartalmuk, hanem kényelmes helyiségeik által is vonzzák a látogatókat.

Az egyetemi könyvtárra nézve azt óhajtom, hogy meleg olvasótermét oktobertől aprilisig ne csukassa be 10 óra előtt. A laktársaik által háborgatott, vagy világítást és fűtést nélkülöző tanulók nem tereltetnének alkonyatkor kihasznált, füstös levegőjű kávéházakba, vagy még rosszabb helyekre. Az egyetemi budget megbirhatná azon kiadási többletet, ami ez által felmerülne a könyvtári szolgálat rovánál.

A gyűjtemények felkeresése és tanulmányi célokra való felhasználása igen ajánlatos. Az egyetemi gyűjtemények száma nem kevesebb, mint 23, amelyek kötelezőleg kapják látogatóikat a megfelelő tanfolyam hallgatói közül, de e mellett ne hanyagolják el a nemzeti múzeum csarnokait. Alig van tanulmányi ág, amely a nemzeti múzeum egyik-másik osztályában segédeszközöket ne találna.

Olvassák a szaklapokat, kiki az őt érdeklőket. Kisérjék éber figyelemmel a tudományos tájékoztató jelentéseket, értekezéseket, eredeti forrásműveket.

De ezek mellett el ne zárkózzanak a szépirodalom elől. A nemzeti szellem legszebb nyilvánulásai megérdemlik rokonszenvünket, de meg is jutalmazzák. Nemzeti és ideális célokért hevülni, lelkesülni a lyra, dráma és éposz tanítanak.

Hallgassák az önöket érdeklő nyilvános felolvasásokat. A magyar tudományos Akadémia, a történelmi-, a természettudományi-, a Kisfaludy-, a Petőfi-, a földrajzi-, a földtani-, a filológiai-, a régészeti-,

a magyar jogászi-, az orvosi-, a mérnöki-, a paedagogiai-, a tanári-, a gazdasági-, az őstörténeti és ember-tani-, a nemzetgazdasági-társaságok és egyesületek, azon reményben, hogy önök soraiból annak idején derék lelkes ügybuzgó növedéket nyerendenek, méltán megvárják, hogy önök, kiki a saját irányát követve, szolgáltassák az érdeklődő figyelmes hallgató-ságot, oda, a hol később dolgozni szándékoznak.

Nem habozom ajánlani az Istenházának látogatását, továbbá a jótékony egyesületek buzdító hatású közgyűléseit, a melyeken az emberbaráti szeretet zárszamadásai olvastatnak fel. A magyar országgyűlés képviselő és főrendi háza, a vármegyének, a fővárosnak közgyűlései, a törvényszékeknek tárgyalási csarnokai, a királyi táblának, királyi curiának tanácstermei sok közpálya jelöltjei számára nyújtanak a közélet megismeréséhez vezető tanulságos jeleneteket.

A kik a nyugot két nagy népének, az angolnak és francziának társalgási nyelvét birják és tovább tanulmányozni óhajtják, felkereshetik az angol és franczia társalgóköröket.

Lássák uraim ez a sokféle virágzó közművelődési emberbaráti intézet és állami szerv az, a mi a fővárost egyetemi székhelylyé kiválóan minősíti. Ezen helyeken leghamarább láthatják, hallhatják fajunk politikai, irodalmi, társadalmi kitünőségeit. Meg vagyok győződve, hogy ha ezen helyeket keresik, látogatják és közéletünk notabilitásait ismerni tanulják, ez önöknek méltó büszkeséget fog okozni. Mondják meg, lehet-e épületesebb az ifjúra, mint azokhoz közelíthetni, a kik hazánk jogvédői, orszá-

gunk vezérei, történelmünk most élő nagyjai, vagy a közügyeknek zajtalan, de érdemes munkásai. A munkásságnak követelése nem jelenti azt, hogy a tanuló ne vegyen részt az élet ártatlan szórakozásaiban, s száműzze magától a felderítő játékokat. Sőt ellenkezőleg. Töltse szabad idejét vidáman, üdítő helyeken és körökben teljes kedvteléssel. Szükség, hogy a tanulónak lelke időről időre újat lásson, és kellemes benyomások élénkítsék fel kedélyét.

A bizalmas derült baráti kör, a melyben nincs miveletlen hang, erkölcstelen szellem, megbecsülhetlen az ifjúra s jótékonyan ható az egész későbbi életre.

Az egy vidék fiai, mint p. o. a soproniak, szepestiek tették, szövetkezhetnek, de ne legyenek kizárólagosak. Az elvi alapon nyugvó egyesületek több változatosságot, elevenséget, eszmecsere-tárgyat kölcsönös kiegészítést nyújtanak.

Rendezzék be csinosan kényelmesen az olvasó egyesületet, és ott gyülekezzenek szabad óráikban, ott adjanak találkozt a jó barátok, jöjjenek össze az ismerősök. Társalogjanak a napi eseményekről, egyetemi és más közügyekről, irodalomról, művészetről, izgalmas hírekről.

Keressenek találjanak bemutatást tisztességes mívelt házakhoz, hol a sima társasélet finomító hatását tapasztalhatják. De az úriházak felkeresése ne fajuljon annyira, hogy csupa látogatások és házi mulatságok, kiöltözések és ábrándos ömlengések emészték fél drága idejüket. Nem ajánlhatom eléggé, hogy főleg tanáraik ismeretségét s társaságát keressék, ki-

ki leginkább azét, a kinek leghívebb tanítványa szeretne lenni.

Az egyetemi polgártól senki ne követeljen aszetikus életet. A nemzeti színház, népszínház, várszínház bár minél több látogatót számítana önök közül, valamint a művészeti becsű zeneelőadások. Uszás, vívás, lovaglás, csolnakázás, táncz, sakkozás, czéllövés, vadászat és más férfias időtöltés, a szabad természetbe való kirándulás s a többi a maga idején és helyén alkalmas szórakozást s felvillanyozást okozhat. A fárasztó értelmi munkával foglalkozónak mulhatlanul szükséges, hogy kipihentesse szellemét a szabad kütermészet szépségeinek és a művészet bájainak szemlélése által.

Az országos, a nemzeti, a képzőművészeti képtárak figyelmes látogatása eszmekörünket tágítja s izlésünket csinosítja. A művészet a szépnek hatalmát hirdetve a fensőbb gyönyöröknek egész catalogusát adja kezünbe, s a civilisatio virágai közé vezérel, megtanít százakkal, százezrekkel együtt érezni, könnyezni, mosolyogni, szeretni, lelkesedni.

A társas szórakozás céljából és annak határai közt űzött játék jogilag ma nem esik kifogás alá. Ilyen, midőn a játékdíj egyedüli motivuma az, hogy a mulattató játékban elért ügyesség kifejtésének némi érdeket kölcsönözzön, és midőn a játékdíj kedvező arányban áll, a játszónak pusztán élvezeti célokra felülmaradó jövedelmi feleslegével.

De a római jog a játékdíjakat szűkebb határok közé szorítja.¹⁾ Játékdíjaknak a quiritesek csak a testi

¹⁾ Dig. 11. 5. 2. Paul. Libr. 19. ad ed. §. 1.

gyakorlatokra czélzó játékoknál, ubi pro virtute certamen sit, adtak helyet, jelesül a tanács a régi törvényekre utalva azt végezte, hogy pénzre játszani csupán azon játékoknál szabad, a melyek férfias erő-kifejtés, továbbá bajnoki dicsőség kedvéért történnek, és a bátorság fokozására, s a test edzésére, ügyességének fejlesztésére szolgálnak. Ezek a következők, u. m. monobolon : távolba és magasra ugrás, ugrórúd segítségével nélkül,¹⁾ ha ennek segítségével történik, mint szergyakorlat contomonobolon név alatt említik.

Nagy ügyességet igénylő játék volt a quintanus contax sine fibula : lándzsának, nyilnak, vagy dárdának hajítása vetőszíj nélkül, az ügető lónak hátáról úgy, hogy a czéltáblául szolgáló faember keresztül szúrattassék.²⁾ A vívás, birkózás és ökölviadal folytonos gyakorlatára szolgált a perichyte, melylyel a fegyveresek a testhajlást, mozgást s ügyességet fokozták a csapások és repülő nyilak könnyebb kikerülése végett.³⁾ Még kedveltebb és általános közmulatság volt a lóverseny és kocsiverseny.

Ezen kívül úgy látszik, hogy a sakkozást is kedvelték Rómában (ludus latrunculorum seu scaccorum). Seneca⁴⁾ emlegeti ezt, mint értelemgyakorló játékot. Justinianus kifejedte a megengedett játékok lajstromából.

A Paulus által imént felsorolt, a testi ügyesség-

¹⁾ Glück. Pandekt. 11. k. 326. l.

²⁾ Glück. Pandekt. 11. k. 327. l. Dig. 11. 5. 2. . . . si quis certet hasta vel pilo iaciendo.

³⁾ Glück. Pandekt. 11. k. 327. l.

⁴⁾ Seneca. Epist. 106. Nr. 11. és Epist. 117. Nr. 30. . . . latrunculis ludimus.

gek gyakorlását czélzó játékoknál a küzdelem eredménye iránt fogadásokat is engednek, mert itt a fogadót a játék kimenetele érdekli. De azon esetekben a melyekben a küzdelem iparszerűleg vivatik, nem pedig dicsőségért, nincs megengedve a fogadás.

A megengedett játéknak pénzre menő üzését annyiban korlátozta Justinianus, hogy a játékdíj nem rúghat magasabbra egy aranynál. Ennek áthágása tíz arany büntetéssel jár. Ily szabott árnál jobb tanács az, hogy másért, mint társas mulatság kedvéért soha ne játszódjunk, azaz ne a nyereség legyen a cél, melynél csak eszköz a játék, hanem a felüdítés legyen a cél, a játékdíj pedig legfőlebb eszköz a figyelem lekötésére, az érdekeltség élénkítésére. Ne éljünk játékból, ne éljünk játékért. Ne hajhászszuk, ne imádjuk.

Ha az egyetemi polgár szép hivatása körén belől munkálkodik, s a nemes szórakozási eszközökkel időszzerűleg megfűszerzi életét, ha az üdvözítő munka és a tisztességes felvidulás kellő arányát megtartja: kérdem, mikor jut idő az unalomra és a hazardjátékoságra?

Önök szíve még fogékony. A mondottakból a tanulságot vonják le. Nem a maguk számára, hiszen önök úgy is szeretik a munkát s megvetik a nemtelen szóralozásokat, hanem az Aulát és tantermet kerülő pályatársaik javára, a kik közül sok menthetetlen, de néhány talán megmenthető.

Van köztük olyan, a ki még csak nézni jár a játékasztalhoz. Mint semleges szemlélő nyit be a sátán házába, a hol a kíncsszomj gerjesztetik. Egy ideig a játékot csak nézi, nézi, de meglátják, hogy

napok múlva a szemléltetést érdekesnek találja, s gyakran jártatja rajta az eszét, majd gondolatban helyet foglal a játészók sorában, végül a nyereségvágy feltámad benne, feje elkábul és a végzetes szenvedély elragadja. Igaza van Justinianusnak, hogy még nézők se legyünk a játékasztalnál, s az oda igyekző ismerőseiket kérjék, intsek, hogy ne menjenek, ne járjanak a sötét denevér tanyába, hol penészként fogamzik az átok és gyalázat. Állítsák barátjaik szemei elébe a munkának, kitartó szorgalomnak lelkesítő példáit. Ne engedjék őket szövetkezni a legocsmányább banyával a játékoszággal. Van tán ismerőseink közt olyan, a kit a játék járványa megragadott. Borzasztó kiábrándulás után fogadást tett, hogy többé nem játszik, javulni akar, de nézőbe még is beállít, hogy próbára tegye állhatatosságát. Fel nem oldaná magát adott szava alól, kivéve, ha veszteségeit egy este visszanyerhetné. Lesi a kártyajárást. Meglepi őt némely bőkezű játékosnak következetes balszerencséje. Reményli, hogy ettől ő is nyerhet, hisz ügyesebben játszik. Ad hoc feloldja magát adott szava alól, s a játékasztalnál tölti éjeleit. Oh mondjátok, egy szilárd nemes baráti jobb nem tartóztathatta volna e őt vissza a játékhely felkeresésétől?

Van ismerőseink közt talán olyan is, a ki folyvást játszik. A melyik nyer, az eből szerzett vagyont eből veri el. A melyik veszít, fél felkelni a játékasztal mellől, fél kiadni kezéből a kártyát. Inkább kifosztatja magát, semhogy felhagyjon a szerencsekémlelésével. A hosszas izgató játszás elvakítja eszét, elzsibbasztja idegeit, zavaros tekintete nem látja a menekülés útját. De a kit a folytonos vesztes se jó-

zanít ki, talán megjavítja a jó barát, a ki egyedül ismeri a húrokat, a melyek a tévelygőnek szívéhez vezetnek. Az ifjú tettek a bűnnek inkább áldozatai, mint szerzői. Szóljunk nekik jóakarólag. Az őszinte önzetlen baráti hang elhat a velőkig. A bálványimádó talán az Istenhez tér.

Önök, derék egyetemi polgárok, ragadják meg veszélyben forgó ismerőseiknek kezét, igyekezzenek megismertetni velök az idő becsét, figyelmeztessék őket az élet nemesebb szórakozásaira, példájokkal állítsák elébök a munka és szorgalom sikerét. Ez úton önök többet tehetnek a játékosság kiirtására, mint az egyetem, a főkapitányság és a törvényszék. Nehéz feladatra kérem önöket, de hát nehéz feladatok megoldása nem dicsőség? És fordulhatok-e jobb helyre, mint önökhöz, a kik saját körükben a bajt legjobban ismerik. Ne kicsinyeljék az érdemet, a melyet ezen a téren szerezhetnek. Gyógyítsanak meg ismerőseik közül minél többet, a nemzet erkölcsének tisztaságát fogják munkálni.

Nem szólok, mondá Kossuth, a fonynyadt arczú vén bűnösökhöz, vesszenek, hasznukat a haza többé úgy se veheti. Nem szólok a megrögzött fosztogatókhoz, a kiknek a koppasztás kenyérkereset, ezek pirulni rég nem tudnak már, hanem a romlatlan a lelkesedni tudó ifjúsághoz, hazánk reményeihez intézem szavaimat. Mondják meg a tévelygőknek, hogy a romlatlan szív a rövid életen át nem fogy ki az ártatlan élvezetekből. Miért fűznék hát sorsukat a játékszenvedélyhez, a mely örökké veri azt, a kit fogva tart. Kössék lelkére az ingadozónak, hogy a tudomány, művészet s józan társasélet kínálta édes gyö-

nyöröket nem méltó elszalasztani egy oly időölés kedvéért, a melynek háttérében annyi bűn, annyi gyalázat, lelki furdalás, annyi jellemfolt rejtőzik, s nem illik megfeledkezniök arról, hogy az aljasság sarába merült emberek érdemetlenek arra, hogy az egyetemi polgárt az ő társaságuk tagjai közé sorozzák. Ha az egyetemi polgárság kiérdemelni akarja azt, hogy a nemzet ifjúságának díszéül tekintessék, legyen példaadó az erkölcs és munka tekintetében. Szeresse az igazságot, kutassa a tudományt. Önöknek a gondviselés hálás tért nyitott, a hol a ház, haza s egyház javára dolgozhatnak. „Szégyen reá ki lomhán vesztegel. Dicsőség arra, a ki dolgozik. Válaszszatok most : szégyen vagy dicsőség“, mondom Petőfivel,¹⁾ s kérve Isten segítségét, az 1881/82. tanévet megnyitom.

¹⁾ Petőfi költem. 4. k. 215. l.